

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Kustbebyggelseprojektet

Ortspresentation Grebbestad

Rapportnr: 2011:29, bilaga 3

ISSN: 1403-168X

Kustbebyggelseprojektet

Slutrapport, skede 1, norra Bohuslän
Strömstad, Tanum, Sotenäs, Lysekil
Ortspresentation Grebbestad

Författare: Ann Mari och Gunnar Westerlind

Omslag: Grebbestad 2010, foto Gunnar Westerlind

Samtliga historiska fotografier kommer från Västarevets fotodatabas. Fotografierna från 1970-talet har tagits av Marianne Ohlander, Lars Alvegård och Gunnar Westerlind. Fotografierna från 2010 är tagna av Gunnar Westerlind och Eva Kihlberg.

Rapportansvarig: Mats Herklint

Utgivare: Länsstyrelsen i Västra Götalands län,
Kulturmiljöenheten.

Rapporten finns som pdf på

www.lansstyrelsen.se/vastragotaland

under Publikationer/Rapporter

Avsiktsförklaring

Detta är en ortspresentation i Kustbebyggelseprojektet. Den baseras på material i rapporterna Kustorter i Göteborgs- och Bohuslän från början av 1980-talet och resultatet av en fältinventering under sommaren 2010.

Varje ortspresentation ska kunna läsas separat. Vissa delar av texten är därför identiska i de olika presentationerna.

Avsnittet Rekommendationer har bearbetats efter kontakt med kommunen.

Fiskecentrum i Grebbestad 2010.

Hamnen innan kajerna anlades på 1930-talet.

Hamnen 1945 då strandängen var obebyggd.

Hamnen 2010 då den var fylld av fritidsbåtar och ett nytt centrum byggs på den gamla strandängen.

Innehåll

Inledning

1. Kustbebyggelseprojektet
2. DIVE-metoden
3. Genomfört arbete
4. Fortsatt arbete

Översiktlig beskrivning av utvecklingen fram till 2010

1. Samhällets utveckling i stort
2. Bebyggelsemiljön på land
3. Miljön i hamnen

Detaljerad beskrivning av nuläget 2010

1. Samhället som helhet
2. Bebyggelsemiljön
3. Hamnmiljön

Detaljerad analys av spåren av den historiska utvecklingen

1. Före 1860
2. 1860-1910
3. 1910-1950
4. 1950-1980
5. 1980-2010

Värdering och sårbarhet

1. Vetenskapliga värden
2. Upplevelsevärden
3. Bruksvärden
4. Sårbarhet
5. Vad ska värnas?
6. Hur ska det ske?

Slutsatser och rekommendationer för framtiden

1. Gällande översiktsplan
2. Gällande detaljplaner
3. Kulturmiljöprogrammet
4. Rekommendationer

Inledning

Kustbebyggelseprojektet

Kustbebyggelseprojektet syftar till att utveckla metoder för att beskriva hur bebyggelsen i olika kustorter förändrats och utvecklats under olika tidsperioder. Det är ett led i arbetet med kultur- miljöfrågorna i miljömålen Levande kust och skärgård och God bebyggd miljö. Resultatet ska också kunna vara en del i arbetet med kustzonsplanering, kommunal översiktsplanering och information till allmänheten.

Den första delen av arbetet har genomförts sommaren 2010 i form av fältinventeringar i tretton kustorter i norra Bohuslän. Dagens situation jämförs med situationen under olika epoker från tiden före 1860 till och med 1980-talet. Under 2011 planeras en liknande analys i utvalda kustorter i Blekinge och Västernorrland.

DIVE-metoden

I en DIVE-analys som utarbetats av Riksantikvaren i Norge tillsammans med Riksantikvarieämbetet i Sverige behandlas flera geografiska nivåer och olika tidsepoker. Arbetet bedrivs i fyra steg. I en första fas samlas materialet och sorteras geografiskt och tidsmässigt. I fas två bedöms vad de insamlade uppgifterna berättar eller representerar. Under fas tre diskuteras kulturhistoriskt värde och sårbarhet inför framtida förändringar och slutligen i fas fyra hur samhällets historiska karaktär bör tas tillvara i framtiden.

I Kustbebyggelseprojektet innehåller de geografiska nivåerna "Riket" och "Regionen" korta beskrivningar av de bakomliggande krafter som for-

mat kustområdena i olika regioner under olika tider. Tidsepokerna representerar olika utvecklingsskeden men stämmer också överens med det underlagsmaterial som finns. På nivån "Hela samhället" analyseras tätortens utbredning och karaktär översiktligt för att därmed fånga särarten på varje plats. På nivåerna "Utvalda delar av samhället kärna" och "Hamnen" analyseras hur olika delar förändrats med tiden - dels på land och dels längs stranden. Miljöerna på land väljs utifrån förutsättningarna i varje ort.

Genomfört arbete

Sommaren 2010 har fältinventeringar genomförts i kommunerna Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekil. Fältarbetet har till största delen baserats på rapporter från 1980-talet och genomförts då liksom nu av arkitekterna Ann Mari och Gunnar Westerlind. Resultatet av fältinventeringen i Grebbestad presenteras här enligt DIVE-metoden.

De berörda kommunerna har liksom länsstyrelsen och Bohusläns museum fått tillfälle att lämna synpunkter på alla orbspresentationer.

Jämförande sammanställningar och en diskussion om regionala likheter och olikheter har genomförts i projektets slutrapport som är tillgänglig på länsstyrelsens hemsida.

Fortsatt arbete

Nationella jämförelser och en diskussion om metoder att följa upp förändringar i bebyggelsen kommer att genomföras under projektets skede 2.

En ansökan om medel för jämförande studier i Blekinge och Västernorrland har lämnats in.

Översiktlig beskrivning av utvecklingen – steg 1

Samhällets utveckling i stort

	Riket	Regionen	Samhällets utbredning och karaktär
Framtid	EU-reglerat näringsliv. Ökad andel äldre. Ändrad regionindelning. Ökad sjöfart och fortsatt bilism. Skärpt miljöpolitik. Ny plan- och bygglag.	Ökad turism. Ökat säsongboende. Kommunalt samarbete. Fortsatt bilism och ökad fritidssjöfart. Ökad vindkraft. Ökat antal reservat.	 Fördjupad öp 2006 Enligt den fördjupade översiktsplanen ska Grebbestad nu växa åt väster och hamnen bli ett samlat område för turism, havsverksamhet och friluftsliv.
1980-2010	EU-stöd och regler. "Kunskapsamhälle". Storstadstillväxt. Koncentration av samhällstjänster. Ökad landsvägstrafik. Ökade miljökrav. MB, PBL och KML.	Minskat fiske, ökad turism. Tillväxt i ett fåtal orter. Regionförbund. Utbyggda vägar & broar. Riksintressen och reservat. Översiktsplaner och regionala planer mm. Bygglövbefrielser mm.	 Grebbestad 2010 Grebbestad blir en attraktiv åretruntort med nya bostadsområden och nytt affärscentrum och dessutom en populär turistort med ny gästhamn och nya fritidsanläggningar.
1950-1980	Internationell stordrift. Industrisamhälle. Flera sociala reformer. Flykt från landsbygden. Kommunsammanslagningar. Ökad flyg- och landsvägs- trafik. Miljölagstiftning. Fysisk riksplanering.	Minskade basnäringar, ökad industri och turism. Befolkningskoncentration till färre orter. Konflikter fastboende och fritidsbor. Utbyggda broar & hamnar. Bevarande av natur & kultur. Byggnads- och detaljplaner.	 Grebbestad på 1970-talet Grebbestad blir huvudort i kommunen och satsar efter en fortsatt befolkningsminskning fram till 1960-talet på byggande av nya bostäder, utökad kommunal service och mer turism.
1910-1950	Konjunktursvängningar. Internationellt beroende. Fackföreningar mm. Allmän rösträtt mm. Inflyttning till städer. Municipalsamhällen. Bil- och busstrafik. Plan- och bygglagar.	Beredskapsarbeten. Ökad industri och turism. Tillbakagång eller tillväxt i kustsamhällena. Fackföreningar mm. Utbyggda landsvägar och hamnar. Växande friluftsliv. Lokala stadgor och planer.	 Grebbestad på 1930-talet Konjunkturedgångar och ändrad teknik medför att fraktfarten minskar liksom antalet invånare även om fisket och turistnäringen består när Grebbestad blir köping.
1860-1910	Näringsfrihet och liberalism. Fortsatta klasskillnader. Skolplikt mm. Kommunreform. Ångbåtar och järnvägar. Byggnadsstadga mm.	Fiske, turism och industri. Ökande befolkning i större samhällen. Frikyrkorörelser mm. Säkrare farleder längs kusten för större fartyg. Naturens värde för hälsan. Lokala stadgor.	 Grebbestad 1885 Utskeppning av spannmål och sten, konservering av fisk, handel med omlandet och omfattande turism gör att Grebbestad blir ett av kustens största orter och municipalsamhälle.
Före 1860	Handelsrestriktioner. Skråväsende. Stora klasskillnader. Indelning i socknar. Segelfartyg och hästskjutsar & gångtrafik. Skatt knuten till markägande och handel.	Jordbruk och fiske. Stor ökning av befolkningen under sillperioderna. Sockencentra på land. Farleder längs kusten och västerut och få vägar på land. Fritt byggande på utmarker och kronomark.	 Grebbestad på 1850-talet Grebbestad är under 1600-talet ett litet fiskeläge, men utvecklas under 1800-talets första hälft till en ort med betydande handel, fraktfart och badgästströmelse förutom fisket.

Bebyggelsemiljön på land

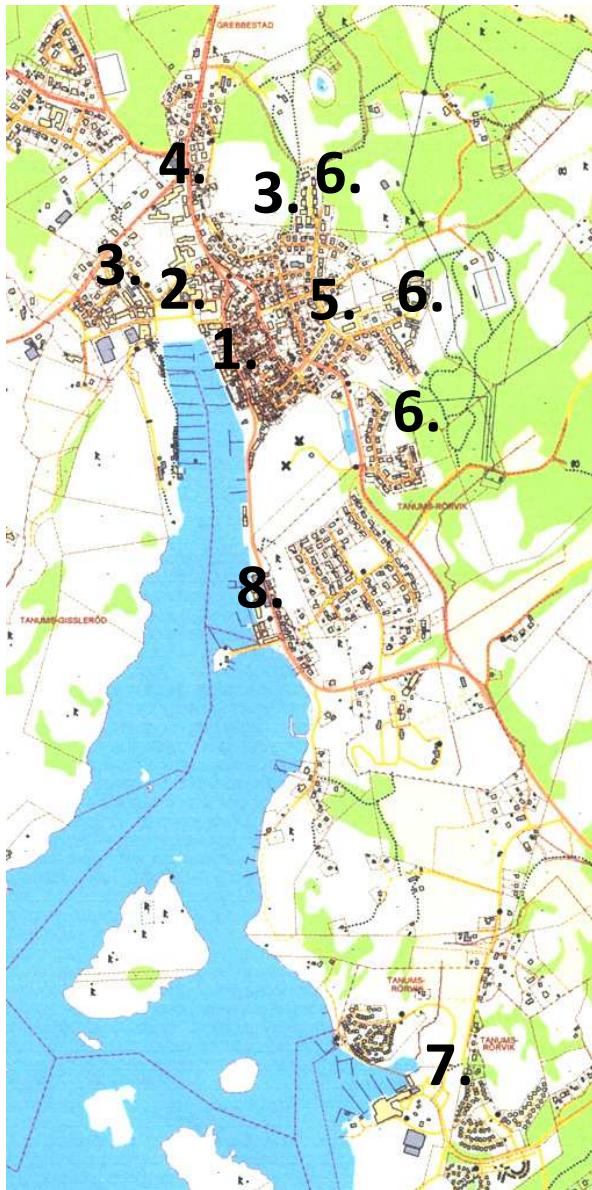
	Del av samhället	Marken	Byggnaderna
Framtid	 <p>Fördjudad öp 2006</p>	<p>Enligt översiktsplanen och planskissen för Grebbestadskilen ska markanvändning och markbeläggning ses över så att bättre tillgänglighet och säkerhet uppnås liksom större säkerhet vid framtida översvämningar. För marken i området mellan Övre och Nedre Långgatan saknas planer.</p>	<p>Flera utbyggnadsplaner finns för att förstärka Grebbestad som kommuncentrum. Exploateringsintressena styr även om det finns intentioner om anpassning till Grebbestads karaktär och äldre struktur. Planer av bevarandekrakter saknas för den äldre bebyggelsen.</p>
1980-2010	 <p>2010</p>	 <p>Stora asfalterade ytor karaktäriserar den nya Hamnplan med en välbehövlig parkeringsplats.</p>	 <p>Stora hus med bostäder, kontor, butiker och restauranger byggs vid Hamnplan och Nedre Långgatan.</p>
1950-1980	 <p>1970-tal</p>	 <p>Då bilismen ökar och sjöfarten minskar asfalteras både gator och tidigare upplagsplatser.</p>	 <p>De äldre butiks- och bostadshusen längs Nedre Långgatan byggs om på grund av förändrade funktionskrav.</p>
1910-1950	 <p>1930-tal</p>	 <p>Med stenindustrin följer tillverkning av gatsten och kantsten vilket medför jämnare gator och gränder.</p>	 <p>Friliggande villor byggs i början av 1920-talet i trädgårdsstadsliknande kvarter öster om Östra Långgatan.</p>
1860-1910	 <p>1885</p>	 <p>Så småningom utvecklas gator och gränder mellan bostäderna och hamnen . De får fältstenbeläggning.</p>	 <p>Med den goda samhällsutvecklingen byggs större hus med butiker i bottenvåningen och rik snickeridekor.</p>
Före 1860	 <p>1850-talet</p>	 <p>De första bostadshusen byggs troligen direkt på berget och gångvägar na går på berghällarna.</p>	 <p>De äldsta timrade enkelhusen finns inte längre kvar. De ersätts så småningom av små dubbelhus i ett plan.</p>

Miljön i hamnen

	Hamnen	Bryggor och kajer	Byggnader
Framtid	 <p>Fördjupad öp 2006</p>	<p>Enligt hamnskissen ska Grebbestadsdelen utvecklas både som hamn för både fiskebåtar, turbåtar och fritidsbåtar. Möjligheterna för badande, cyklister och gående ska också förbättras.</p>	<p>Planer finns på nya byggnader både längts in i viken, ute vid Grebbestadsbryggan och på Vadsjär. Området är enligt kulturmiljöprogrammet kulturhistoriskt intressant och hänsyn ska tas till befintliga värden.</p>
1980-2010	 <p>2010</p>	 <p>Möjligheterna att landa och hantera fisk har förbättrats genom nya Fiskecentrum.</p>	 <p>Grebbestadsbryggan med butiker, restauranger, båtservice och bostäder drar turister.</p>
1950-1980	 <p>1970-tal</p>	 <p>Fisket i Grebbestad består och fiskebåtarna ligger samlade vid T-bryggan.</p>	 <p>Inne i den grundare delen av viken anläggs bryggor och förrådsbodrar för fritidsbåtar.</p>
1910-1950	 <p>1930-tal</p>	 <p>På 1930-talet anläggs nya raka stensatta kajer och en ny brygga för fiskebåtar.</p>	 <p>En stor konservfabrik av tegel byggs invid de gamla träbyggnaderna innanför Vadsjär.</p>
1860-1910	 <p>1885</p>	 <p>En stor upplagsplats ligger norr om Stöberget och flera utstickande bryggor längs stranden.</p>	 <p>Flera stora spannmålsmagasin byggs invid upplagsplanen. De rivs successivt då de tjänat ut.</p>
Före 1860	 <p>1850-tal</p>	 <p>Stranden är långgrund med enstaka utstickande bryggor. De stora båtarna förtöjs ute i viken.</p>	 <p>Olika byggnader som sjöbodrar, salterier, magasin eller badhus byggs på pålar utmed stranden.</p>

Detaljerad beskrivning av nuläget 2010 – steg 1

Samhället i stort 2010

Översiktskarta över Grebbestad med omgivning 2010.

1. Den äldsta delen av Grebbestad.
2. Hamnplan.
3. Bostäder från 2000-talet.
4. Folkhögskolan.
5. Villor från 1910 – 1950.
6. Grupphus från 1970-, 80- och 90-talen.
7. Tanumsstrand.
8. Grebbestadsbryggan.

Karaktären skiftar mellan olika områden 2010

Hamnplan omges på tre sidor av nya affärs- och bostadshus med fasader av trä och sadeltak.

Hamnplanen är en stor asfalterad parkeringsplats som ansluter till båt-platserna ute i viken.

Den slingrande och trånga Nedre Långgatan har en småskalig och varierad karaktär.

På sluttningen mellan Långgatorna klättrar de äldsta byggnaderna längs smala gator.

Kontrasterande yngre bostadshus är insprängda i utkanten av de äldre oregelbundna tomterna.

I de trädgårdsstadsliknande kvarteren ligger hus från början av 1920-talet.

Öster om det gamla samhället har flera välplanerade grupphusområden byggts i slutet av 1900-talet.

Det täta Tärneområdet från 2000-talet ligger centralt nära kommunikationer och service vid Hamnplan.

2010 har Härlidsberget plansprängts för byggnad av nya uppstickande bostadshus med utsikt.

Folkhögskolan har stor betydelse i Grebbestad. Byggnaderna har tillkommit vid många olika tider.

Gästhamnen och Grebbestads-bryggan är ett viktigt turistmål på sommaren.

Tanumsstrand i söder attraherar både bilburna besökare, båtturister, fritidsboende och hotellgäster.

Bebyggelsemiljön i Grebbestad – förändringar 2010

Karta som visar bedömningen av byggnadernas förändring 2010.

Inventeringsresultat

Under sommaren 2010 genomfördes en inventering i Grebbestad för att samla underlag för en redovisning av hur bebyggelsen i en del av det gamla samhället ser ut i dag och hur den har förändrats i förhållande till sin ursprungliga karaktär.

Vid inventeringen antecknades materialet på tak, och fasader, färgen på fasaderna och fönstrens utseende, omfattningen av olika tillbyggnader och byggnadernas tillkomstkaraktär. Sammanfattningsvis bedömdes graden av förändring som ursprunglig, anpassad eller stor.

Resultatet har sammanställts i excel-tabeller och möjliggör kartredovisningar av många olika slag. Dessa är dock mycket tidsödande och här har endast förändringsgraden redovisats på den karta som finns på föregående sida.

Totalt inventerades 104 hus med olika användningssätt. Mer än två tredjedelar av husen används som bostäder och en tredjedel som butiker – ofta i kombination. Restauranger eller caféer finns i en tiondel av husen.

Drygt hälften av husen bedöms härstamma från 1800-talet och ca en fjärdedel från 1900-talet respektive 2000-talet. Majoriteten av husen har träfasader – även de som är byggda efter 2000. Två femtedelar är vitmålade, en fjärdedel gula och cirka en åttiondel pastellfärgade eller faluröda. Spröjsade eller tvåluftsfönster finns på ungefär två tredjedelar av husen. Taken är till övervägande delen täckta av lertegel eller röda betongpannor. Byggnader som utsatts för stora förändringar redan före 1980 är främst de gamla butikshusen utmed Nedre Långgatan som löper parallellt med stranden.

Den inventerade bebyggelsen är relativt enhetlig men med många variationer i utformningen av detaljer och i skalan. De nya byggnaderna kring Hamnplan och vid Grebbestadsbryggan har en annorlunda skala än den äldre bebyggelsen, men med en utformning som anknyter till traditionen längs kusten – även om hantverkskvaliteten hos de äldre husen saknas. Även färgsättningen av de nya byggnaderna har en anknytning till traditionen vid

kusten, men andelen gula och pastellfärgade hus är hög.

Bedömningarna har dock gjorts snabbt och inte kunnat kontrolleras efteråt, vilket medför felkällor.

Merparten av byggnaderna i gamla Grebbestad är sedan länge fritidshus. De har nyligen inventerats av Bohusläns museum och ingår inte i denna studie. En fotodokumentation av förändringar redovisas i senare avsnitt. Gällande detaljplan saknar detaljerade bestämmelser för utformningen av byggnaderna vilket medför att relativt omfattande ombyggnader kan uppstå.

Totala antalet inventerade hus 104

Tak	40 tegel, 42 betongpannor, 10 plegel, 7 plåt, 1 papp, 2 eternit
Fasader	93 trä, 5 eternit, 5 tegel, 2 plast, 2 plåt, 1 masonit, 1 betongsten
Fasadfärg	42 vit, 25 gul, 16 pastell, 13 faluröd, 9 övrigt
Fönster	32 spröjsade, 48 två-lufts, 38 en-lufts
Tillbyggnader	6 liten, 31 fler, 7 stor
Karaktär	55st 1800t, 25st 1900t, 22st 2000t
Förändring	50 ursprunglig, 38 anpassad, 16 stor
Användning	70 bostad, 33 butik, 11 restaurang, vandrarhem 1, biograf 1, förråd 4, skola 1, fiskeverks. 2, bryggeri 1

Uppgifterna som samlades i Grebbestad jämförs i slutrapporten med inventeringarna från de övriga orterna i norra Bohuslän.

På följande sidor beskrivs förändringarna i text och bilder.

Bebyggelsemiljön – marken mellan husen 2010

Övre och Nedre Långgatan skiljs nu åt av en låg plantering. Tidigare låg här en avskärmande byggnad.

Längs Nedre Långgatan bildas olika platser enbart genom att den asfalterade ytan vidgas mot tomterna.

Några byggnader har rivits och lämnat tomma tomter. På andra ställen finns murar och staket.

Längs Nedre Långgatan finns till och med trädgårdar som påminner från tiden före 1860.

Den Wikströmska tomten är en liten plats med sittbänkar och planteringar invid trafiken.

I trädgårdsstadskvarteren är tomterna fyllda av vegetation och avgränsade av staket.

Parken vid Torget innehåller både planterade träd, en musikpaviljong och en lekplats.

Torget är en stor asfalterad plan med genomfartstrafik och parkeringsplatser.

Parkering med rivningstomtskaraktär finns på "baksidan" av fastigheterna utmed Nedre Långgatan.

På ett fåtal gränder och tomter finns nylagd fältstenbeläggning på marken.

Asfalt är den vanligaste beläggningen på gatorna. Inne på tomterna läggs nu ofta gatsten.

Betongsten används också som markbeläggning för att markera privat mark och slippa ogräs.

Bebyggelsemiljön – byggnaderna 2010

Långs Nedre Långgatan finns några butiks- och bostadshus med bevarade karaktärsdrag och entréer.

De flesta affärshusen har byggdes sedan 1960- talet för att klara nya funktionskrav.

På västsidan av Nedre Långgatan har flera nya hus i större skala byggts under 2000-talet.

Vid Hamnplan har byggnaderna fått modern form men med vanligen träpanel som fasadmaterial.

Det kombinerade butiks- och kontors- huset är storskaligt men anpassat till kustortens karaktär.

De nya sammanbyggda bostäderna ligger grannar med friliggande villor från början av 1900-talet.

I området mellan Övre och Nedre Långgatan finns fortfarande väl bevarade små äldre hus.

Många hus har byggts om och till men karaktäristiska detaljer har om möjligt bevarats.

I utkanten av äldre bostadsområden har nya hus tillkommit med verandor för att få utsikt.

Folkhögskolan vid Gisslerödsbacken har tidstypiska byggnader från olika epoker på 1900-talet.

Bostadshusen nära kyrkan har byggts om men bär en tidstypisk prägel från slutet av 1800-talet.

Ett av de få husen vid Gisslerödsbacken från tiden före 1860 är mycket välbevarat.

Hamnmiljön – kajen och bryggor 2010

I söder ligger gästhamnen innanför Vadskär och i anslutning till den gamla konservfabriken.

Längre norrut följer det relativt nyttillkomna Fiskecentrum som är en livlig landningsplats för fisk.

T-bryggan är hemmahamn för fiskefartygen och i norr är hamnen fylld av bryggor för fritidsbåtar .

Hamnplan norr om Grebbestadskilen används för bilparkering och upptagningsplats för fritidsbåtar.

En gång- och cykelväg går mellan fritidsbåtshamnen och ”rivningstomterna” utmed Hamngatan.

En långa med sjöbodliknande förråd från 1930 eller -40-talet står innanför bryggorna.

Utmed den stensatta kajen ligger nu små fritidsbåtar. De större fiskefartygen trängs vid T-bryggan.

Bebyggelsen vid hamnen har skiftat under årens lopp. Ett äldre välbevarat bostadshus står kvar.

Där det förr fanns stora spannmålsmagasin finns nu nya byggnader med anknytning till turism.

Vid Båt & Is lossar fiskefartygen sina fångster. Det är oklart om gående får ta sig förbi på kajen.

En avskärmad ”bryggväg” har anordnats längs bilvägen. Rester av Badhusparken ligger vid berget.

Små faluröda byggnader på Vadskär nedanför Stöbergets branter bildar gräns för hamnen söderut.

Hamnmiljön – byggnaderna 2010

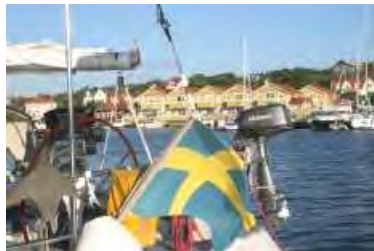
Byggnaderna vid Fiskecentrum ligger med gavlarna mot vattnet liksom tidiga badhusanläggningar.

Grebbestadsbryggan är en av de större anläggningarna för turism och båtliv längs Bohuskusten.

Äldre och moderna byggnader bildar en sammansatt miljö som underordnar sig Stöberget.

I norra delen av Grebbestadsbryggan finns bostadsbebyggelse i form av radhus.

Den långsträckt f d konservfabriken av tegel är en av de få kvarvarande längs Bohuskusten.

Bostadshuset bildar en sluten och avvisande miljö även om bryggan ska vara allmänt tillgänglig.

Byggnaderna vid Torget har förlorat sina ursprungliga detaljer men är en karaktäristisk del av hamnmiljön.

Det f d brandstationen var en av de första moderna byggnaderna i hamnmiljön.

Uppdelningen av långa fasader med tvärgående sadeltak är ett vanligt motiv i Grebbestad.

Bostadshuset med uppdelade tak men med långa horisontella balkonger ligger nära Hamnplan.

En tillfällig serveringslokal har anordnats bland uthusen som gränsar till hamnen.

På Svinnäs ligger faluröda förrådsbodar och ockragula lokaler för kanotförsäljning och uthyrning.

Detaljerad analys av spåren av den historiska utvecklingen – steg 2 och 3

Tiden före 1860

Den utomordentliga hamnviken i Grebbestadskilen är grunden för samhällets utveckling. Tre strandsittare finns där då orten nämns för första gången år 1610 och på en karta från 1600-talet markeras där fem gårdar. På 1740-talet beskrivs Grebbestad som en by, där invånarna är fiskare och mår tämligen väl.

Grebbestad ca 1850.

Under 1800-talet minskar fiskets betydelse, men handeln och sjöfarten utvecklas. Från Grebbestad utskeppas både spannmål och timmer från omlandet och där hålls regelbundna marknader.

År 1844 blir Grebbestad dessutom badort med gyttjekurer som specialitet. Badgästerna kommer med hästskjuts via Tanumshede eller med segelbåt från Florö i Fjällbacka skärgård, dit det går hjulångare. Ett kallbadhus uppförs på den smala stranden väster om Stöberget. En gästgivargård med uthyrningsrum och matsal finns redan vid huvudgatan.

Norr om badhuset och söder om bostadsbebyggelsen utnyttjas ett stort område för upplag av timmer och pit-props i väntan på lastning. År 1858 fanns sju fraktfartyg i Grebbestad. De förtöjs vid pålknippen i viken om de inte ska lastas från någon av de utstickande bryggorna.

Den stora omlastningsplatsen nedanför Stöberget på 1890-talet.

Vilka spår finns kvar från tiden före 1860? Hur tydliga är de?

De fysiska spår som finns kvar och som är tydligt avläsbara i Grebbestad är:

- Omgivande obebyggda berg.
- Hamnens läge vid stranden av Grebbestadskilen norr om Stöberget.
- Bebyggelsestrukturen med smala gator vinkelrätt mot Nedre Långgatan parallellt med stranden.
- Enstaka större handelsgårdar och mindre fiskarhus utmed Nedre Långgatan och på slutningen norr om Stöberget.

Hur kan spåren förstöras?

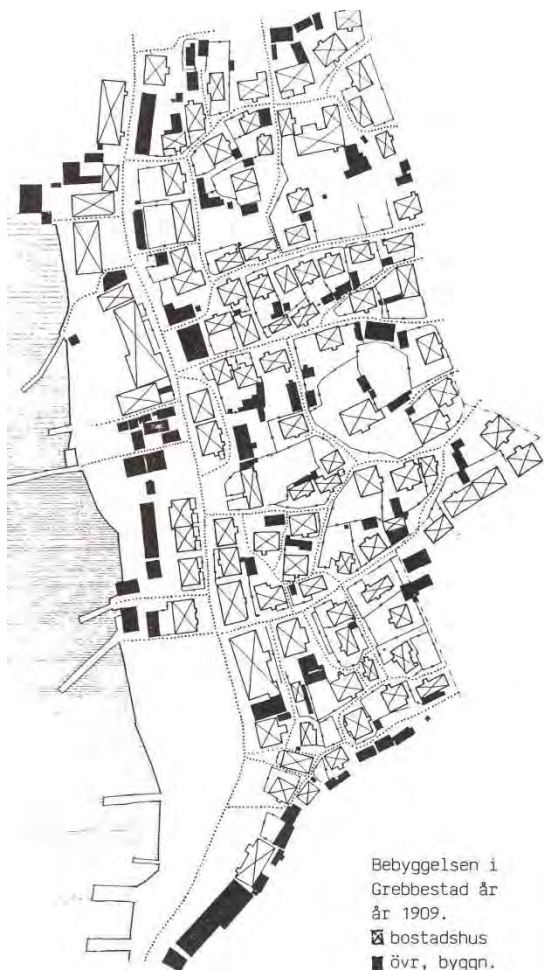
Spåren blir otydliga om:

- Bergen bebyggs.
- Hamnen förlorar sin funktion.
- Bebyggelsestrukturen med längsgående långgator och smala gränder däremellan förändras.
- Kvarvarande byggnader från tiden före 1850 rivs eller förvanskas genom ovarsamma ombyggnader.

Åren 1860-1910

Kring år 1870 byggs en konserverfabrik nedanför Stöberget. Man lägger först in skarpsill och senare makrill som en följd av det rika makrillfisket. Under sillperioden vid slutet av 1800-talet uppförs två guanofabriker i närheten av samhället för att ta hand om de stora sillfångsterna. Från år 1890 bedrivs också stenhuggeriverksamhet på bergen i närheten av Grebbestad.

Antalet invånare och bebyggelsen växer. Vid sekelskiftet 1900 finns ett 40-tal hantverkare och butiker, gästgiveri, bryggeri, telegrafstation, post, bank, folkskola, folkhögskola och kyrka i samhället, som då har drygt 1000 invånare och näst Smögen är Bohusläns största kustsamhälle.

Grebbestad år 1909 med stora och små byggnader, inhägnade trädgårdar, gränder ner till viken, huvudgatan med köpmanshusen, den stora upplagsplatsen och magasinerna vid hamnen.

Grebbestad liknar en småstad. Länsstyrelsen har år 1890 beslutat att byggnadsstadgan ska gälla och en

stadsplan fastställs år 1902. Bebyggelsen består av en tät samling trähus med varierande storlek, utseende och innehåll.

Bebyggelse från slutet av 1800-talet vid Nedre Långgatan.

Vilka spår finns kvar från 1860-1910? Hur tydliga är de?

De tydligaste spåren från perioden är:

- Tidstypiska bostads- och butikshus, gatubeläggning med fältsten, terrassmurar och trappor samt trädgårdar längs Nedre Långgatan med tvärgator samt Gisslerödsbacken.
- Kvarvarande uthus och magasin i kvarteren nära hamnen.
- Funktionsblandningen med bostäder och butiker längs Nedre Långgatan.
- Folkhögskolans äldre byggnad.
- Konserverfabriken nedanför Stöberget.

Hur kan spåren förstöras?

Spåren blir otydliga om:

- Bostadsbebyggelsens och gatumiljöns tidstypiska karaktärsdrag utplånas genom rivning eller förvanskas genom ovarsamma ombyggnader eller anläggningsarbeten.
- Kvarvarande uthus, magasin och konserverfabriken rivs, får ändrad funktion eller förvanskas genom ovarsamma ombyggnader.
- Lokaler med butiker och annan service försvinner i byggnaderna längs Nedre Långgatan.
- Folkhögskolans verksamhet läggs ner.

Åren 1910-1950

Före första världskriget går reguljär biltrafik från Tanumshede till bad- och handelsorten Grebbestad. Den läggs snart ner då fraktfart och fiske med äldre båtar och badortsverksamheten blir mindre lönande. Befolkningsstillväxten förbyts i tillbakagång. På 1920-talet öppnas dock en busslinje till Grebbestad, som år 1929 blev köping.

Grebbestad på 1930-talet.

Stenhuggeri och konservindustri finns fortfarande, kvar men på 1930-talet kommer kriser och nedläggningar. Även försäljnings- och hantverksaktiviteterna minskar, men kustfisket överlever liksom badortsverksamheten i form av rumsuthyrning och friluftsbad. Utanför den äldre bebyggelsen uppförs ett mindre antal bostadshus omgivna av trädgårdar på 1910- och 20-talen. Utfyllnad och förstärkning

av den tidigare sankta stranden påbörjades som AK-arbete och en ny fiskehamn "T-bryggan anlades". Odlad mark finns ända fram till samhällets utkanter.

År 1945 kom ett förslag till stadsplan med stora nybyggnadskvarter i samhällets utkanter och en rad huslängor längs den breddade huvudgatan.

Vilka spår finns kvar från 1910-1950? Hur tydliga är de?

De tydligaste spåren från perioden är:

- Stenkajer och T-bryggan i hamnen.
- Kvarvarande gatstensbeläggning.
- Parkanläggningen vid Torget.
- Tidstypisk villabebyggelse i området öster om den gamla bebyggelsen.

Hur kan spåren förstöras?

Spåren blir otydliga om:

- Stenkajerna och T-bryggan rivs eller förlorar sina funktioner.
- Gatstensbeläggning eller parkanläggningen tas bort.
- Villabebyggelsen förvanskas genom ovarsamma om- och tillbyggnader.

Grebbestad 1945.

Nedre Långgatan 1946.

Åren 1950-1980

Efter kommunsammanläggningen år 1952 blir Grebbestad serviceort för den omgivande bygden. Befolkningen börjar åter öka. Räk- och kustfiske bedrivs med mindre båtar. Folkhögskolan blir en betydande arbetsplats och ett bryggeri övertar den före detta konservfabriken kring 1990.

Närmare hälften pendlar till arbeten på annan ort år 1975, trots att Grebbestad har relativt god service. Där finns bl a pensionärshem, sköterskemottagning, post, förskola, låg- och mellanstadieskola samt en rad butiker förutom bussförbindelse med Tanumshede och Fjällbacka. Sommartid är Grebbestad ett populärt mål för både båt- och bilturister, vilket medför trängsel både på gator och bryggor.

De flesta rör sig fram och tillbaka på huvudgatan som breddats för att ge plats för biltrafik. Gatstensbeläggningen har ersatts av asfalt. De stora före detta handelsgårdarna har fått stora butiksfönster i gatuplanet och eternitfasader. Inne på gårdarna ligger ekonomibygnader och ibland stora trädgårdar med fruktträd. Smala gränder leder ner mot stranden där det är en rak kaj med ljusgröna sjöbodlängor och utanför liggande bryggor för fritidsbåtar. Den gamla lasthamnen nedanför Stöberget är fiskehamn och upplägningsplatsen har blivit park, parkeringsplats och busshållplats-. Det gamla spannmålsmagasinet har ersatts av en blåmålad brandstation, men det gamla vitmålade bostadshuset ligger ännu kvar.

Konservfabriken på 1970-talet.

Smala branta grändliknande gator leder upp till den bättre bevarade delen av bebyggelsen. Små enkelstugor med mindre täppor ligger närmast berget och därefter följer dels mindre dubbelhus och dels pampiga köpmanshus eller skeppargårdar med stora lummiga trädgårdar.

Den äldre bebyggelsen avlöses av flerbostadshus av tegel och enfamiljshus från efterkrigstiden. Anpassningen till det gamla är obefintlig.

Välbevarad äldre bebyggelse på 1970-talet.

Brandstationen på 1970-talet.

Vilka spår finns kvar från 1950-1980? Hur tydliga är de?

De tydligaste spåren från perioden är:

- Den blåmålade fd brandstationen.
- Olika skolbyggnader vid folkhögskolan.

Hur kan spåren förstöras?

Spåren blir otydliga om:

- De tidstypiska byggnaderna rivs eller förvandlas genom ovarsamma ombyggnader.

Åren 1980 – 2010

År 1980 hade befolkningsutvecklingen vänt från en nedgång sedan 1960-talet. Samhället hade utvecklats med nya bostadsområden, ett nytt centrum för handel och Grebbestadsbyggan som en knutpunkt för turism. Fisket hade fortfarande en stark ställning och Folkhögskolan lockade många studerande. Ca 1700 personer bodde året runt i Grebbestad. De flesta pendlade till arbetsplatser utanför orten. Sommartid fördubblades befolkningen. Bebyggelsen i centrum ansågs ha stort kulturhistoriskt värde.

På 1970-talet låg det sista spannmålsmagasinet ännu kvar invid Stöberget och den asfalterade förbifartsgatan vid Torget.

På östra sidan av den inre delen av hamnviken låg på 1970-talet en rotundabyggnad med restaurang. Bredvid låg flera äldre uthusbyggnader.

På 1970-talet låg Abba-fabriken och övriga industribyggnader mellan genomfartsgatan nedanför Stöberget och en lastkaj för yrkessjöfart.

Utblick från Stöberget 2010.

Det ersattes i början av 1980-talet av en brandstation, som 2010 hade byggts om till informationscentrum. Den asfalterade förbifartsgatan finns kvar.

2010 har nya bostäder och en ny restaurangbyggnad uppförts och en del av uthusbyggnaderna har rivits. Bryggorna med fritidsbåtar finns kvar oförändrade.

2010 finns fabriksbyggnaderna fortfarande kvar och framför dem ligger Grebbestadsbryggan med butiker, restauranger, bostäder och gästhamn för fritidsbåtar.

Åren 1980 – 2010

På 1970-talet fanns flera tomter med små trähus med butiker och bostäder samt uthus och trädgårdar invid och i närheten av Nedre Långgatan.

2010 har några hus rivits för att ge plats åt biltrafiken till de nya butikerna vid den nya Hamnplan. En liten sittplats har anlagts mitt i trafikflödet.

På 1970-talet låg butiker och restauranger huvudsakligen längs Nedre Långgatan i byggnader som byggts om och till radikalt på 1960-talet.

2010 finns en del butiker och äldre byggnader kvar men flera nya har tillkommit liksom träpanel och balkonger och några mindre hus har rivits.

På 1970-talet låg den gamla gästiverbyggnaden kvar vid Nedre Långgatan som en av de största och mest dominerande byggnaderna från badgästepoken.

2010 är Gästis ersatt av en ny byggnad med bostäder och med en modern utformning som saknar den variationsrika fasad den gamla byggnaden hade.

På 1970-talet var biltrafiken besvärande längs Nedre Långgatan. Gångbana fanns på ena sidan.

2010 har en del av gatan avgränsats för skyltning och gående för att locka besökare. Balkonger är populära.

Åren 1980 – 2010

På 1970-talet fanns smala gränder med fältsten fram till entrén till de små bostadshusen i områden mellan Övre och Nedre Långgatan.

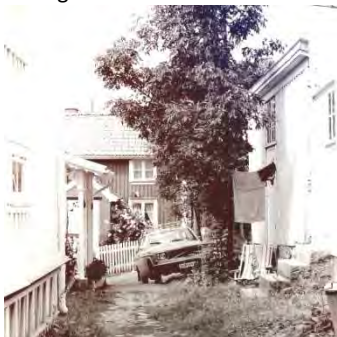
2010 har fältstenen ersatts av gatsten och en mur med avskärmande buskar runt entrén som utvidgats och fått ny taklist.

På 1970-talet var det vanligt med avvikande färg på fönster, omfattningar och spjalstaket liksom enkla trådstängsel på betongmurar.

2010 har många snickeridetaljer och staket målats helt vita och vegetationen i de små trädgårdarna har blivit yppigare.

På 1970-talet var den lilla gränden trots en parkerad bil en lugn idyll med hängande tvätt och en vilstol i gräset som nästan dölde fältstensbeläggningen.

2010 har inte mycket förändrats förutom att de privata inslagen som bilen, vilstolen och tvätten är borta. Gränden är välskött och tom.

På 1970-talet var det möjligt att få en utblick mellan två eternitklädda fasader mot en bil parkerad på en smal gränd utanför ett uppenbart påbyggt hus.

2010 är samma utblick möjlig men fasaderna har fått träpanel och bilar parkeras inte i gränderna. Dessutom finns ett nytt plank som avskärmning.

Åren 1980 – 2010

På 1970-talet ligger i stort sett likformade bostadshus utmed Lydénbacken omgivna av trädgårdar avgränsade av häckar och spjälstaket.

2010 är förhållandet likartat men staketerna har alla blivit vitmålade, vegetationen högre och belysningsstolparna moderniserade.

Denna speciella förstukvist fotograferades på 1970-talet i hörnet mellan två byggnader.

2010 har det tillkommit ett stuprör med ränna, ett spjälstaket, och spröjsade fönster.

På 1970-talet var fönstren målade i avvikande färg och förstukvisten försedd med ett enkelt tak.

2010 har fönstren vitmålat liksom hela huset och en ny balkong har tillkommit ovanpå förstukvisten.

På 1970-talet domineras utsikten från berget Henriksberg av ett gytter av tegelklädda tak, Stöberget och utblicken mot havet.

Gyttret består 2010 men fler tak har klätts med betongpannor och Stöberget domineras av den höga radiomasten.

Värdering

En värdering av bebyggelsemiljön i Grebbestad kan ske utifrån möjligheterna att förstå och avläsa den historiska utvecklingen vilket hänger samman med vilka kunskapsvärden eller vetenskapliga värden som finns. Värderingen kan också baseras på de möjligheter till upplevelser som miljön erbjuder. Bebyggelsemiljön har också stor betydelse för dem som använder eller brukar den som boende eller näringsidkare.

Vetenskapliga eller kunskapsvärden

Kunskapsvärdena handlar om möjligheten att avläsa historien med hjälp av tydliga spår från tiden före 1860, 1860-1910, 1910-1950, 1950-1980.

Värdefulla för bebyggelsemiljön på land i den gamla delen av samhället är:

- Omgivande obebyggda berg.
- Bebyggelsestrukturen och enstaka större handelsgårdar och mindre fiskarhus från tiden före 1860 med smala gator på sluttningen norr om Stöberget och vinkelrätt mot Nedre Långgatan parallellt med stranden och Övre Långgatan som var den gamla landsvägen.
- Kyrkan och tidstypiska bostads- och butikshus från 1860-1910 samt gatubeläggning med fältsten, terrassmurar, trappor och trädgårdar längs Nedre Långgatan med tvärgator samt Gisslerödsbacken.
- Folkhögskolans äldre byggnad, kvarvarande gatstensbeläggning, parkanläggningen vid Torget samt tidstypisk villabebyggelse i området öster om den gamla bebyggelsen från 1910-1950.
- Tidstypiska skolbyggnader från senare delen av 1900-talet vid folkhögskolan.

Värdefulla för hamnmiljön är:

- Hamnens läge vid stranden nordväst om Stöberget från tiden före 1860.
- Kvarvarande uthus och magasin i kvarteren nära hamnen från 1860-1910.
- Konservfabriken nedanför Stöberget, samt stenkajerna och T-bryggan från tiden 1910-1950.
- Den blåmålade fd brandstationen från 1950-1980.

Upplevelsevärden

Upplevelsevärdena är de komponenter i miljön som uppskattas av heltids- och deltidsboende, näringsidkare och besökare.

För allas upplevelse av landskapet och bebyggelsemiljön i de äldsta delarna av Grebbestad som helhet är det värdefullt att:

- De omgivande bergen lämnas obebyggda.
- Den småskaliga bebyggelsestrukturen med större och mindre bostadshus utmed de smala gatorna på sluttningen norr om Stöberget och vinkelrätt mot Övre och Nedre Långgatan bevaras.
- De olika karaktärsdragen på Övre Långgatan - den gamla landsvägen, och Nedre Långgatan - den gamla butiksgatan nära stranden, bevaras.
- Kyrkan och tidstypiska bostads- och butikshus från olika tider samt gatubeläggning med gatsten och fältsten, terrassmurar, trappor och trädgårdar bevaras och underhålls.
- De äldre delarna i offentliga miljöer som t ex Folkhögskolans olika tidstypiska byggnader, parkanläggningen och byggnader från olika tider vid Torget tas tillvara och bevaras.
- Vikten av att bevara kvarvarande uthus och magasin i kvarteren nära hamnen, Konservfabriken nedanför Stöberget, samt stenkajerna och T-bryggan beaktas vid utvecklingen av Grebbestadskilen.

Bruksvärden

För att samhället ska kunna leva vidare är det viktigt att praktiskt, ekonomiskt och socialt kunna bruka eller använda miljön i de äldsta delarna av samhällena.

För boende är det värdefullt att:

- Känna trygghet och kontinuitet i sin hemmiljö.
- Kunna använda bostadshus och sjöbodar på ett traditionellt sätt.

För näringsidkare i samhällena är det värdefullt att:

- Förutsättningarna för olika verksamheter förstärks.
- Förutsättningarna för turism och friluftsliv förstärks.

Sårbarhet

De uppräknade värdena är känsliga eller sårbara för olika typer av förändringar. Det kan handla om utplåning eller omvandling och ändring av användning eller ägoförhållanden.

Nyexploatering av tidigare obebyggda områden på bergen eller utmed stränderna invid de gamla samhällena medför att den för kusten tydliga kontrasten mellan karga och vindpinade bergsområden och tät bebyggelse i skyddade dalgångar försvinner eller att avgränsade traditionella hamnområden i skyddade vikar breder ut så att gränserna suddas ut.

Utplåning som orsakas av förfall eller rivning av byggnader eller anläggningar medför att värdena försvinner helt. Detta kan förhindras med hjälp av regler och bestämmelser i plan- och bygglagen eller lagen om kulturminnen samt olika former av bidrag.

Omvandling kan ske långsamt genom att flera små ändringar görs successivt under en lång tid eller plötslig genom att en genomgripande ombyggnad kommer till stånd. Omvandlingar som har stor påverkan på samhällets karaktär kan regleras av bestämmelser eller rekommendationer enligt plan- och bygglagen.

Ändrad användning sker till exempel genom att en verksamhet läggs ner och ersätts av boende eller annan verksamhet. Detta påverkar trafiken och livet i samhället både på land och till sjöss. Fiskebåtar och redskap har i allt större utsträckning ersatts av fritidsbåtar och fritidsutrustning. Ändrad användning av byggnader kräver olika former av tillstånd liksom utnyttjande av stränder och vatten för bryggor och tilläggsplatser för andra båtar.

Ändrade ägoförhållanden medför oftast att bostadshus och tomtmark, sjöbodan och bryggor successivt eller snabbt genomgår en "standardhöjning". Försök att undvika försäljning av bostadshus till personer bosatta på annan ort har pågått under lång tid men misslyckats. Försäljning av sjöbodan har reglerats kommunernas sjöbodpo-

licies. För att styra alltför genomgripande omvandlingar krävs därför information om ortens bebyggelsekaraktär och regler enligt plan- och bygglagen.

Vad ska värnas?

Alla epoker? Vissa epoker? Spåren från fisket? Vissa karaktärsdrag? Unika förhållanden?

I Grebbestad är spåren i landskapet av sjöfart, handel, industri, turism och samhällsservice viktiga för upplevelsen. De består av:

- Kontrasten mellan de omgivande obebyggda bergen och naturområdena i utkanten av och väster om Grebbestadskilen samt den täta bebyggelsen med kyrkan i fonden i dalgången innanför.
- Skillnaden i kulturhistorisk karaktär mellan olika bebyggelseområden i form av den fiske-lägesliknande småstadsmiljön på slutningen norr om Stöberget, den äldre butiks- och bostadsmiljön längs den slingrande Nedre Långgatan, den öppna platsen med gammal och ny bebyggelse vid Torget invid hamnen, det helt nya centrumområdet vid Hamnplan, trädgårdskvarteren utanför Övre Långgatan samt de olika byggnaderna på Folkhögskolans område.
- Olika delar i hamnmiljön i form av kajer och bryggor, T-bryggan, gamla uthus och magasin, f d konserverfabriken, f d brandstationen samt nya Fiskecentrum, Grebbestadsbryggan och Vadsjär.

De bruksmässiga värdena är viktiga för att den gamla delen av Grebbestad ska förbli levande.

Det är viktigt att:

- Känna trygghet och kontinuitet i miljön
- Kunna använda byggnaderna rationellt.
- Förutsättningarna för nya näringar anpassas till platsens förutsättningar och förstärks.
- Förutsättningarna för turism och friluftsliv förstärks.

Hur kan det ske?

Olika möjligheter diskuteras i följande avsnitt.

Slutsatser och rekommendationer för framtiden - steg 4

Översiktsplanering

Förslag till områdesplan 1980 ej antagen

Befolkningsutvecklingen i hela kommunen har minskat under en längre tid. Under 1970-talet vände den till en mindre befolkningsökning.

Syftet med områdesplanen är att skapa nya arbetsplatser och bostäder i Grebbestad där nya bostadsområden redovisas väster och öster om den befintliga bebyggelsen. Som nytt område för service föreslås den plana marken längst in i Grebbestadskilen.

Av texten framgår att frågor som sammanhänger med bevarandet av den gamla samhällskärnans unika bebyggelse ej har kunnat behandlas på annat sätt än att sammanhängande kulturhistoriska bebyggelsemiljöer markerats.

I förslaget till områdesplan framhålls dock som en självklarhet att största möjliga uppmärksamhet måste ägnas kulturhistoriskt intressanta bebyggelsemiljöer vid ombyggnader, nybyggnader och ändrat nyttjande. Ett sätt som föreslås är att genom detaljerade bestämmelser vid en översyn av gällande detaljplanen söka säkerställa de kvaliteter i formspråk, material och färgsättning som tillsammans ger bebyggelsen dess nuvarande karaktär. Det framhålls dock att det måste vara minst lika viktigt att söka skapa förutsättningar för att denna bebyggelse även i fortsättningen ska kunna ge utrymme för människors boende, service och arbete. Bevarandebestämmelserna ska därför *"inte drivas så hårt att de resulterar i en museal eller endast sommartid befolkad miljö"*.

Översiktsplanen 1990

Som mål och åtgärder nämns bl a att kommunen på alla sätt kommer att stödja och stimulera alla kreativa krafter som vill och kan utveckla näringsliv och sysselsättning. Kommunen är också positiv till en kontrollerad utveckling av turismen och till nya anläggningar där lämpliga förutsättningar föreligger.

"I samhällen med utpekade kulturhistoriska värden ska miljöer och hus skyddas mot förvanskning

och bevaras i sin särart. Det skydd som lagen erbjuder kan förstärkas genom detaljplan eller områdesbestämmelser. Skyddsbestämmelserna får dock ej förhindra ett fungerande helårssamhälle."

Målsättningen för kulturminnesvärden anges bl a:

"Levande kunskap om bygdens liv och historia ger individen perspektiv på tillvaron och känsla av trygghet och förankring i samhället."

Det av människan påverkade landskapet ska med varsamhet utnyttjas med hänsyn till miljön kring fornminnen samt värdefulla bebyggelse- och naturmiljöer.

Värda att bevara är bebyggelse och andra objekt som kan skänka inblick i äldre tiders levnadsvillkor, näringsliv, byggnadsstil och skönhetsuppfattning.

Vården av kulturmiljön bör främst garanteras genom vardaglig användning av t ex byggnader och fortsatt brukande av jord och skog, så långt det är ekonomiskt möjligt."

Vid utformning av ny bebyggelse bör den lokala byggnadstraditionen tjäna som utgångspunkt.

Bebyggelsemiljöer som ska detaljplaneras med hänsyn till det kulturhistoriska intresset är förutom riksintresset Fjällbacka även Grebbestad.

Om Grebbestad skrivs att befolkningen ökat under 1980-talet från 910 till 1340 personer. Vidare anges:

"Ett finns arv från äldre tider är den äldre bebyggelsen som till största delen ligger mellan Nedre och Övre Långgatorna. För området finns äldre och nyare detaljplaner med otidsenliga bestämmelser som måste ersättas av en ny plan. Som bas för ny planering genomfördes 1988 en bebyggelseinventering som redovisades 1989."

Bebyggelseutvecklingen för hyreshus hade under några år varit låg men det byggdes på 1980-talet 70-80 lägenheter i hyres- och bostadsrättsform. Nya utbyggnadsområden i väster ansågs ge goda expansionsmöjligheter.

Samhället hade en väl differentierad service och detaljhandel. Skolan hade byggts ut och var samlad på ett ställe. Den gamla skolbyggnaden hade sålts

till Folkhögskolan. Reningsverket var utbyggt för att klara en utbyggnad av samhället. Grebbestad hade en kaj för handelssjöfart.

Byggandet av Grebbestadsbryggan med tillhörande butiker och serveringar hade medfört ett stort uppsving för turismen.

Ett övergripande mål i planen är att befolkningen i Tanums kommun ska öka. Attraktiva boendemiljöer anges som en väg. En annan är att ta vara på kommunens naturliga och kulturella resurser för att utveckla kommunens profil.

Kommunen anser att den värdefulla kulturmiljön är en tillgång som tillsammans med vacker natur mm ger stora boendekvalitéer. En rik kulturmiljö är också viktig för utveckling av turismen. Utmaningen är att samtidigt kunna utveckla kommunen och värna kulturmiljön.

Kulturminnesvårdsprogrammet från 1984 ska gälla tillvidare men en översyn påbörjades 2001.

Utgångspunkterna och målen för kulturmiljövården är desamma som i Öp 1990 och kulturmiljöprogrammet har status som en bilaga till översiktsplanen.

Grebbestad: *”Idag är Grebbestad en attraktiv bostads- och turistort. Samhället har en väl differentierad service och detaljhandel. Grebbestadsbryggan med tillhörande butiker och serveringar, liksom gästhamnen, lockar sommartid turister och båtfolk till samhället.*

I Grebbestad finns förskola, fritidshem, förskoleklass och grundskola. Skolan ligger i norra delen av samhället, där det även finns en folkhögskola.

En översiktlig områdesplan utarbetades år 1983. Under 1980-talet planlades områden för utbyggnad av samhället mot öster. På 1990-talet tillkom flera planer för omdaning av centrala delar av samhället som Tärnagården, området mellan Hamnplan och Gästis, Böstebo samt Tanums fiskecentrum.

Med hänsyn till den värdefulla kulturmiljön i de centrala delarna av samhället bör en ny detaljplan utarbetas, med inriktning på bevarande av bebyggelsen. För utveckling av samhället behövs en plan-

läggning för verksamheter, service och bostäder i attraktiva lägen, bl a på Svinnäs. Den naturliga expansionsriktningen är åt väster där behövs en successiv ändring av gällande detaljplaner för att möjliggöra helårsboende. En förnyelse av de centrala delarna av samhället har påbörjats. Här finns ytterligare möjligheter till komplettering med verksamheter och centralt belägna bostäder”.

Grebbestadskilen sedd från norr år 2010.

Rekommendationer

För Grebbestad avser kommunen att upprätta en fördjupad översiktsplan för att närmare studera lämpliga utvecklingsområden och andra angelägna frågor. Samhällsområdet omfattar också kulturhistoriskt värdefulla miljöer. För dessa ska rekommendationerna i kommunens kulturminnesvårdsprogram från år 1984 i tillämpliga delar beaktas.

Fördjupad översiktsplan Grebbestad 2006

Målsättningen är att befolkningen ska öka, sysselsättningen ska behållas samt att service och olika boendeformer ska finnas tillgängliga.

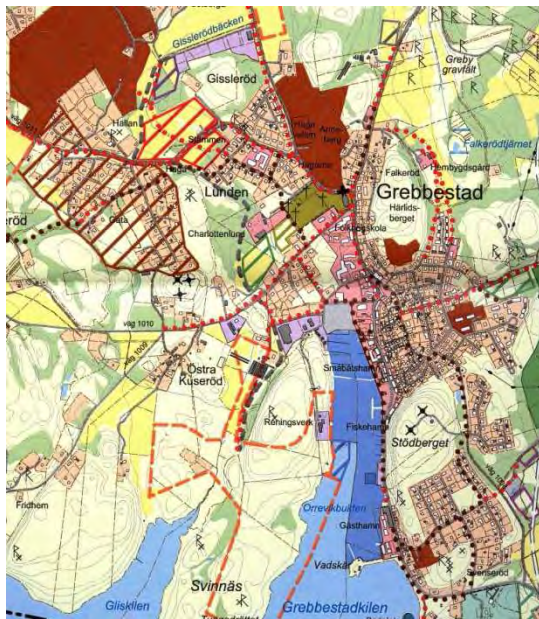
Kort historik

”Redan i början av 1800-talet var Grebbestad ett mångsidigt samhälle med fiske, handel, hantverk och sjöfart. Under andra hälften av seklet blev Grebbestad även badort. Vid sekelskiftet 1900 var Grebbestad ett av Bohusläns största kustsamhällen med omkring 1100 invånare. Där fanns många butiker, skola, folkhögskola, kyrka, konservfabrik, stenhuggeri och bryggeri. Bebyggelsen låg koncentrerad utmed stranden norr om Stöberget. Före 1950 anlades en ny fiskehamn och bebyggelsen växte norrut utmed vägen förbi kyrkan och österut. Efter 1950 minskade fisket och fraktfarten i betydelse och turismen blev en alltmer viktig närings-

gren i Grebbestad. Fritidsbebyggelse och turistanläggningar växte successivt upp i närheten.”

Hot och möjligheter

”Grebbestad hotas inte som andra kustorter att bli en renodlad sommarort tack vare ett stort serviceutbud som möjliggör boende året runt. Det är en utmaning att tillvarata samhällets småskaliga karaktär och skapa en trivsam centrummiljö och samtidigt lösa önskemålen om god tillgänglighet och framkomlighet för både bilister och gående.”

Utdrag ur den fördjupade översiktsplanen

Förutsättningar

”För flera de äldsta delarna av samhället gäller fortfarande en stadsplan från 1931. Under 1990-talet har nya planer tagits fram för Tärnegården, området kring Hamnplan och Gästis samt Tanums fiskecentrum och Grebbestadsbryggan.

Befolkningen inom området har under 1990-talet ökat med 20%. Mer än tre fjärdedelar av de förvärvsarbetande pendlar. Omvandlingen av permanentbostäder förväntas fortgå. Nya bostadsområden ska vara tillgängliga för äldre och funktionshindrade.

Grebbestad är en av de viktigaste fiskehamnarna i Bohuslän. Tanumsstrand, Grebbestads Folkhögskola och Sportshopen är viktiga större verksamheter.

Det finns ett stort utbud av kommunal och kommersiell service och flera samlingslokaler. Utomhus fungerar framförallt torget och bryggstråket. Torget bör utvecklas som mötesplats.

Efterfrågan på båtplatser är så stor att det inte anses möjligt att erbjuda båtplatser till alla som bosätter sig i Grebbestad.

Behovet av en förbättrad trafiksituation är stort. En omläggning av genomfartstrafiken har diskuterats. Trafiksäkra lösningar bör studeras.

Grebbestads kulturhistoriskt värdefulla äldre bebyggelse är avgränsad i Kulturminnesvårdsprogrammet. Miljön ligger i huvudsak kring Övre och Nedre Långgatan. Bebyggelsen speglar hur Grebbestad utvecklats till kustsamhälle. En bebyggelseinventering har genomförts av Bohusläns museum och byggnadsminnesförklaring av Kaptensgården pågår. (Genomfördes 2009.) När en detaljplan upprättas eller ändras inom den äldre bebyggelsekärnan ska särskild hänsyn tas till bebyggelsens karaktär och bevarandevärden.”

Förslag

I planen föreslås att samhället ska växa mot nordväst. Sammanhängande friområden i form av grönskråk, obebyggda berg och stränder ska behållas. Det befintliga gång- och cykelvägnätet ska kompletteras. Trafikåtgärder föreslås utmed genomfartsvägen liksom utbyggda parkeringsplatser. En förlängning av bryggstråket utmed Svinnäs föreslås.

Svinnäs föreslås som en framtida strategisk resurs för utbyggnad av bostäder.

För den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsen föreslås särskild hänsyn till kulturhistoriska värden vid både ny-, om och tillbyggnad. Bebyggelseinventeringen gjord av Bohusläns museum med bl a beskrivning av karaktärsdrag och typiska detaljer, kan användas som underlag när detaljplan upprättas inom område som berör delar av den äldre bebyggelsemiljön.

De centrala delarna av Grebbestad innehåller många viktiga samhällsfunktioner och är en kulturhistoriskt värdefull bebyggelsemiljö. Gällande detaljplaner är otidsenliga och har inga bestämmelser

till skydd för bebyggelsemiljön. Arbete har påbörjats med en ny detaljplan för området vid torget. En översyn av planförhållanden bör ske även för övriga delar av samhället.

I länsstyrelsens granskningsyttrande framhålls att planen i första hand är inriktad på exploateringsintressen och att liten hänsyn har tagits till de samlade natur- och kulturvärdena enligt 4 kap 1§ miljöbalken.

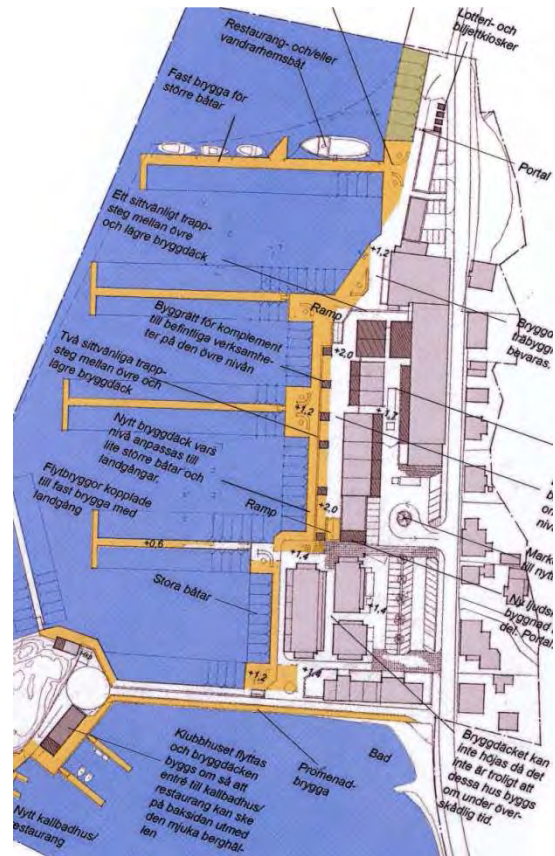

Kulturhistoriskt värdefull miljö enligt Kulturminnesvårdsprogrammet

Framtidsplan för Grebbestadsbryggan febr 2010

Planen syftar till att visa möjligheterna att skapa en mer strukturerad gästhamn genom att bl a skapa bättre förutsättningar för nya eller kommande verksamheter, ordna parkering och trafik samt ytor för vistelse. Den nuvarande planen vann laga kraft 1995 men det finns bebyggelse inom området på mark utan byggrätt. Enligt planförslaget ska såväl byggrätterna som hamnområdet utvidgas.

Området delas in i fyra områden. Nya bryggor föreslås inom samtliga områden och nya byggrätter inom tre av dem samt på Vadskär. Den nya bebyggelsen ska följa ett godkänt gestaltungsprogram. För förändringar av den f d konservfabriken gäller särskilda varsamhetsbestämmelser.

Förslag till utveckling av Grebbestadsbryggan.

Pga framtida översvämningsrisk finns bestämmelser om lägsta nivå för färdigt golv i nya byggnader och bryggor. För att ansluta till befintlig bebyggelse föreslås differentierade nivåer på bryggorna.

Nya byggrätter föreslås inom det befintliga området för uteservering, restauranger, butiker, hamnkontor, gästhamnsservice, förråd, inlastning, lager, soprum, bostäder, lotterikiosker mm. På Vadskär föreslås kallbadhus och restaurang och vid en av bryggorna plats för restaurang eller vandrarhemsbåt.

Under rubriken "Kulturmiljö/stadsbild" beskrivs de befintliga förhållandena som att bebyggelsen på bryggan till stor del utgörs av enkla "magasin" för sommarbruk. Undantag är bryggeribyggnaden och den gula åretruntbebyggelsen i två våningar på

bryggan. Färgerna är företrädesvis rött, gult och vitt men även andra kulörer förekommer. Många byggnader är tillbyggda på olika sätt och sommartid utnyttjas tält och markiser som väderskydd. Träbyggnaden i norra delen av Abba-huset har visst kulturhistoriskt värde. Husen i övrigt bedöms inte ha något större kulturhistoriskt värde som enskilda byggnader. Helheten är dock karaktäristiskt "smågyttrig" för ett kustsamhälle, vilket skapar en viss charm.

De höjningar som föreslås på vissa byggnader och bryggor kommer att förändra närmiljön men bedöms smälta in i helheten och inte förändra stadsbilden som helhet särskilt mycket.

Ett nytt kallbadhus/restaurang i exponerat läge innebär en relativt stor förändring vid Vadskär som påverkar den yttre hamnmiljön. Byggnadens höjd hålls nere så att utsikt från Vadskär mot havet finns kvar. Det är av stor vikt att huset smälter in i den befintliga miljön beträffande volym, material, färg och form.

Planen bedöms sammantaget innebära att områdets huvudkaraktär behålls.

Planskiss Grebbestadsken 2009

En idé har presenterats om hur hamnen i Grebbestad kan utvecklas. Syftet är att redovisa pågående förändringar och utvecklingsmöjligheter.

Förutsättningarna är att reningsverket på Svinnäs ska avveckla sin verksamhet, fiskeflottans T-brygga är i behov av reparation, gästhamnens platser koncentreras till Grebbestadsbryggan, trafiksituationen på sikt löses genom en ny förbifart. Det finns önskemål om fler fasta båtplatser och att en förändring av markanvändningen pågår väster om Hamnplan.

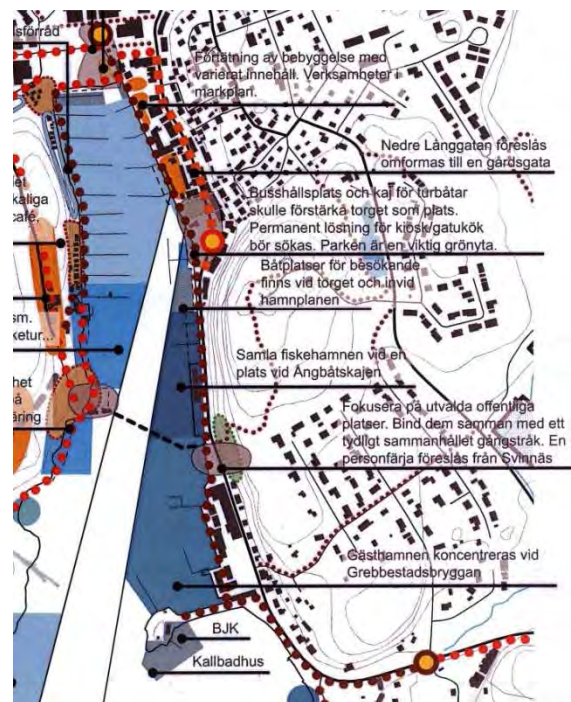
Viktiga frågor

- Lokalisering av havsanknutna verksamheter och sjösättningsplats.
- Utveckling och funktioner inom Hamnplanen, området mellan Strandpromenaden och Nedre Långgatan och Torget.

- Utvecklingen av Svinnäs.

Förslag

- Utökning av hamnområdet på Svinnäs för havsanknutna verksamheter med anknötning till turism och marin service.
- Centrum som tydlig mötesplats genom en utformning av Nedre Långgatan som gågata och samordnad gestaltning av Torget och parken för olika typer av verksamheter.
- En omdaning av Hamnplanen till en plats att vistas på genom en avskärmande byggnad vid stranden och strukturering av trafikflöden.
- En sammanhängande gång och cykelvägnät utmed Grebbestadsken.
- Gemensam strategi för parkering och vinterförvaring av båtar bl a genom exploatering på Svinnäs.

Förslag till utveckling av en del av hamnen.

Sjöbodpolicy för Tanums kommun

Sjöbodpolicyen syftar till att utgöra riktlinjer för handläggning av plan-, fastighetsbildnings-, bygglovs- och tillsynsärenden rörande sjöbodar samt för upplåtelse av kommunal mark och byggnader för sjöbods- och förrådsändamål. Byggnader för havsanknuten yrkesverksamhet omfattas inte.

Bakgrunden är en accelererande otillåten användning av sjöbodar och marken kring dem till förfång för det rörliga friluftslivet och allmänhetens tillträde till stranden. Sjöbodarna i norra Bohuslän har i varierande grad övergått från att vara förråd till att utnyttjas som gäststugor eller fritidshus med privatisering av stranden som följd.

Kommunen vill styra användningssättet för sjöbodar för att värna om framtida tillgänglighet till mark och vatten.

Det övergripande målet är att stranden ska hållas fri för det rörliga friluftslivet och att strändernas naturvärden inte får privatiseras genom att förhindra omvandling av nyttjandet från förråd till boende. Nya sjöbodar ska uppföras på platser som ur allmän synpunkt kan anses lämpliga.

Boende i sjöbodar skadar kulturarvet i kustorterna genom att detaljer som t ex trädgårdsmöbler, parasoller, markiser, blomlådor, TV-antennor, parabol, avskärmande plank och staket, gardiner och adventsljus sammantagna totalt förändrar den karaktäristiska bebyggelsemiljön vid sjöbodar och bryggor.

Följande text innehåller citat från sjöbodpolicyen.

Definitioner

En sjöbod är en enkel förrådsbyggnad, placerad i strandnära läge och avsedd för förvaring av båtillbehör och/eller fiskeredskap. Sjöboden har av tradition utförts med "luftig" golv-, vägg- och takkonstruktion.

Under vissa förutsättningar kan butiker, kontor, lokaler för beredning av fångst och andra verksamheter och även bostäder accepteras i strandnära lägen. Dessa behandlas inte i policyen.

Med havsanknuten verksamhet avses licensierade yrkesfiskare samt annan yrkesverksamhet som kräver sjönära

verksamhetslokaler t ex dykeriföretag, charterverksamhet och motsvarande."

Riktlinjer för sjöbodar

- *En sjöbod ska brukas för förvaring av båtutrustning och fiskeredskap.*
- *Byggnadens användning ska tydligt framgå av bygglovsansökningar och ritningar.*
- *En sjöbod ska vara oisolerad, ej vara försedd med invändig träpanel och ej heller innehålla installationer för vatten och avlopp.*
- *Elinstallationer kan godtas.*
- *Sjöboden ska ges en färgsättning som ansluter till den lokala traditionen.*

Riktlinjer för marken kring sjöbodar

- *Marken kring sjöbodar, som inte ligger på bostadstomt, är till för allmänhetens fria rörelse och passage.*
- *Som tomt får räknas endast den yta som sjöboden upptar.*
- *Marken runt sjöbodar får överhuvudtaget inte bebyggas, med exempelvis altaner, trädäck eller plank, eller på annat sätt blockeras så att allmänheten förhindras eller avhålls från att vistas i strandområdet kring sjöboden.*

Förutsättningar för bygglov

- *Ny bod utanför detaljplan, strandskydd kräver bygglov. Max byggnadsarea ca 15 m². Byggnadens nockhöjd ca 3,5 m. Strandskyddsdispens beviljas endast för den yta byggnaden upptar på marken.*
- *Ny sjöbod inom detaljplan kräver bygglov och i förekommande fall strandskyddsdispens. Principstorlek och höjd som ovan.*
- *Befintlig sjöbod/ersättningsbyggnad utanför detaljplan, strandskydd kräver bygglov och strandskyddsdispens, får endast ersättas av en till storlek och placering likvärdig bod. Maximal fönsterarea/fasad 5% av fasadarean.*

Fastighetsbildning

- *Marken kring en sjöbod utgör ofta ett skifte av en bebyggd fastighet.*
- *Fastighetsbildning för en separat sjöbod innebär att denna kan säljas på fastighetsmarknaden, även till en köpare utan bostad eller annan anknytning till orten. Det blir i sådana fall uppenbart att köparen kommer att använda boden åtminstone för tillfälligt boende. Nya sådana fastighetsbildningar ska därför inte medges.*

- *En grupp sjöbodan som ligger inom ett hamnområde kan ägas av en hamnförening eller utgöra en gemensamhetsanläggning. I detaljplan kan också anges att en uppdelning i separata sjöbodtomter inte får ske.*

Kommunens upplåtelse av mark, uthyrning av sjöbodan och sjöbods förråd.

- *Kommunen upplåter genom arrende/lägenhetsarrende vissa mark- och vattenområden för sjöbodbebyggelse. Dessutom har kommunen egna sjöbodan, sjöbods förråd och byggnader för havsanknuten verksamhet som hyrs ut. Turordningsregler gäller för denna upplåtelse.*

Särskilda skäl för strandskyddsdispens

- *Marken är redan ianspråktagen.*
- *Byggnaden är komplementbyggnad i nära anslutning till huvudbyggnaden.*
- *Den aktuella byggnaden ersätter en tidigare byggnad som rivits eller brunnit ner.*
- *Platsen är avskuren från stranden av t ex en väg och saknar därför betydelse för allmänhetens friluftsliv.*
- *Tomten är en lucktomt som förlorat sin betydelse för allmänheten. Ej giltig i högexploaterade områden.*
- *Anläggningen är avsedd för det rörliga friluftslivets behov, eller i varje fall inte inskränker allmänhetens möjlighet att utnyttja stranden.*

Kulturmiljöprogram

Kulturminnesvårdsprogram för Tanums kommun

Skriften inleds med en beskrivning av kommunens geografi och historia.

Sillperioden 1752-1808 ledde till ökad befolkning, men när sillen "försvann" blev det fattigt för befolkningen. Seglationsfriheten och näringsfriheten fr o m 1830-och 1840-talen medförde dock ett uppsving för fraktfarten, vilket bl a gynnade Grebbestad som blev en stor havrehamn.

Efter sillperioden vid 1800-talets slut gynnades orter med större båtar som kunde följa sillen till havs. Konservindustri etablerades för att ta hand om fisken. Fraktfarten ökade med stenindustrins utveckling. Jordbruket rationaliserades och utmärkerna odlades upp. Badgäströrelsen tog fart.

Sillfisket, fraktfarten, industrierna och badgästerna medförde god ekonomi och ökat byggande. Man

byggde större bostadshus som målades med vit oljefärg. Yrkesfisket renodlades liksom fraktfarten och stenhuggeriet. Förbättrade kommunikationer, byråkratisering, näringsfrihet och skolplikt ledde till ökat arbete för många. Politiska, kulturella och intresseföreningar bildades runt 1900.

1:a världskriget medförde ett stort avbräck för stenindustrin och fraktfarten, men mellankrigstiden blev gynnsam. Fisket koncentrerades till färre hamnar med fiskeauktioner. Fisket moderniserades först i Göteborgstrakten, och fortsatte senare allt längre norrut i Bohuslän. Invånarantalet i Tanum var 23 032 år 1880.

Befolkningsminskningen inleddes. År 1880 bodde ca 23 000 personer i Tanum. Avfolkningen under 1920-talet var 750 pers/år framför allt från de östra delarna. Sedan 1930-talet har minskningen varit cirka 200 pers/år. 1984 var befolkningen 11 500.

Beskrivningen av byggandets historia omfattar endast byggnader före 1930. Av texten framgår att:

Få befintliga byggnader är äldre än 1800-talet. De äldsta husen är timrade och små. Enkelstugan med en liten förstuga till storstugan och kammare mitt emot förstugan var vanligast under 1700-talet.

Under 1800-talet kom det västsvenska dubbelhuset med nästan kvadratisk grundplan med rum i varje hörn, en förstuga på ena sidan och en trappa upp till övervåningen i husets mitt.

Under 1900-talets första decennier kommer flerfrontshuset med kvadratisk plan och symmetriska utbyggnader på varje fasad så att huset får 3-4 gavlar.

Vid sekelskiftet 1900 slog plankstommen igenom på allvar, vilket gav större möjlighet att variera planlösningen. Många av de tidiga sommarvillorna uppfördes som fantasislott med burspråk, torn och utbyggnader.

I fiskelägena var ekonomibyggnaderna i huvudsak sjöbodan. De började byggas under 1800-talets sillperiod. De lades med gaveln mot vattnet och sjösidan försågs ofta med utskjutande tak och väggar.

Traditionella byggnadsmaterial som timmer, tegel, panel, listverk, tjära, falurödfärg och linoljefärg, tak av spån, bräder, torv och tegel, socklar av sten, fönster- och dörrtyper och glasade verandor beskrivs men däremot inte de moderna byggnadsmaterial som använts efter 1950.

Generella rekommendationer för nybebyggelse:

- Sök en tomtplats som överensstämmer med den gamla bebyggelsen.
- Låt huset bli en naturlig del av bebyggelsen och landskapet.
- Anpassa husets volym, takfall och färgsättning så att huset smälter in i naturen och bebyggelsen. Se till att man inte lägger märke till det när det står på plats.
- Undvik nya material som blir omoderna och försvinner ur produktionen.
- Välj träpanel som målas med vit oljefärg eller röd slamfärg.

För den gamla bebyggelsen rekommenderas att göra så små förändringar som möjligt.

Beskrivning av Grebbestad

Grebbestad omnämns med säkerhet år 1610 då 3 strandsittare (16 personer) har slagit sig ned där. 1654 utfärdades ett öppet skattebrev till åborna på Greby hemman vilket i viss mån legaliserade strandbebyggelsen i Grebbestad som kronoegen- dom. Bosättningen växte till ganska långsamt. År 1700 fanns, trots sillperioden 1650-80, bara 15 strandsittare på platsen. År 1742 beskrivs Grebbestad som en by där invånarna är fiskare utan varken åker eller äng. År 1760 fanns 20 strandsittare och 89 invånare.

Under sillperioden 1747-1809 fördubblades fiske- läget och blev dessutom en allmän marknadsplats. År 1825 fanns 45 bostadshus och år 1835 fanns 312 invånare.

År 1842 skrivs: "Vid stranden, på gården Grebys mark, ligger den starkt bebyggda handelsplatsen Grebbestad, som med kringliggande ort driver en betydande handel. Den äger ett större antal fartyg, och de flesta av invånarna är sjöfarande." Vid mitten av 1800-talet växte samhället raskt. Hantverkare och andra näringsidkare drogs till Grebbestad, som omkring år 1860 hade hundratalet hus och 500 invånare. Flera fraktskutor gick i regelbunden

fart på hamnar i Bohuslän och Sydnorge. Utförseln bestod främst av havre, kreatur, tegel och senare stenprodukter. Sex havremagasin byggdes.

Badgästerna upptäckte Grebbestad, men någon societetsbadort som t.ex. Strömstad och Marstrand blev den inte. Ett badhus med sju badrum uppfördes, men det brann 1870. Ett nytt badhus uppfördes som brann 1950.

En konservfabrik startades 1870. Storsillen kom år 1877. Två guanofabriker och mängder med sillsalterier anlades. Fraktfarten ökade. Havreexporten nådde sin kulmen. Slaktdjur skeppades till Norge och avelsdjur till avlägsna hamnar. Kusttrafiken med passagerare och lastångare mellan Göteborg och Kristiania tog fart. En folkskola byggdes och år 1886 stod en folkhögskola på plats. År 1892 var även en nygotisk granitkyrka ritad av Adrian Pettersson klar. Den bekräftade att Grebbestad hade brutit sig ur socknen i övrigt, trots att den inte hade stads- eller köpingsstatus.

Telestation, post och ett par banker, ett 50-tal handlare och hantverkare fanns på platsen liksom gästgivargård och ett par bryggerier. År 1900 fanns 200 hus och över 1000 invånare.

Hamnen i början av 1900-talet.

Länsmyndigheterna ställde krav på en ordnad plan för byggande, brandförsvar och sanitära förhållanden. Brandstadga och ordningsföreskrifter utarbetades och fastställdes och år 1900 blev Grebbestad municipalsamhälle. År 1902 nådde Grebbestad sin maximala befolkning med 1115 invånare. När sillen försvann avtog befolkningen för att under 1960-talet sjunka till mindre än 700 invånare. Orsakerna till nedgången var att sillen försvann, järnvägen förbi Tanum blev klar och tog över sjötransporterna, någon bibana till Grebbestad kom aldrig, havre- och kreatursutskeppningarna upphörde, unions-

upplösningen minskade frakterna till Norge och stenindustrin konkurrerades ut av asfalt och betong.

Fisket med större och motorförsedda båtar höll dock i sig och makrilldörjet i Nordsjön hjälpte till. År 1929 fick Grebbestad köpingsrättigheter, men genom kommunreformen år 1952 blev samhället bara en av tätorterna i Tanums kommun. Nya bostadsområden växte upp och 1979 hade samhället 1000 invånare. Nyinflyttade arbetar i Tanumshede. Inflyttade pensionärer som tidigare varit badgäster ökar på befolkningen.

Rekommendationer för Grebbestad

”Grebbestad är Tanumkustens största kustsamhälle, fortfarande dominerat av maritima näringar och med hamnen som en centralpunkt. De centrala delarna av samhället utgörs av fiskelägesbebyggelse, dvs äldre bostadshus utmed smala krokiga gator och stigar, Den gamla samhällskärnan är väl bevarad.

För de centrala och äldre delarna av Grebbestad bör ett miljöprogram upprättas. I ett miljöprogram presenteras lämpliga åtgärder vid om- och tillbyggnad, nybyggnad samt för den yttre miljön. Förutsättningarna för ett miljöprogram är att en detaljerad inventering av bebyggelse och miljö utförs.

I väntan på ett miljöprogram bör den äldre bebyggelsen underhållas så att dess karaktär bevaras. Det samma gäller bodar, bryggor, trädgårdstäppor och gatunätet. Det äldre gatunätet bör behållas intakt.

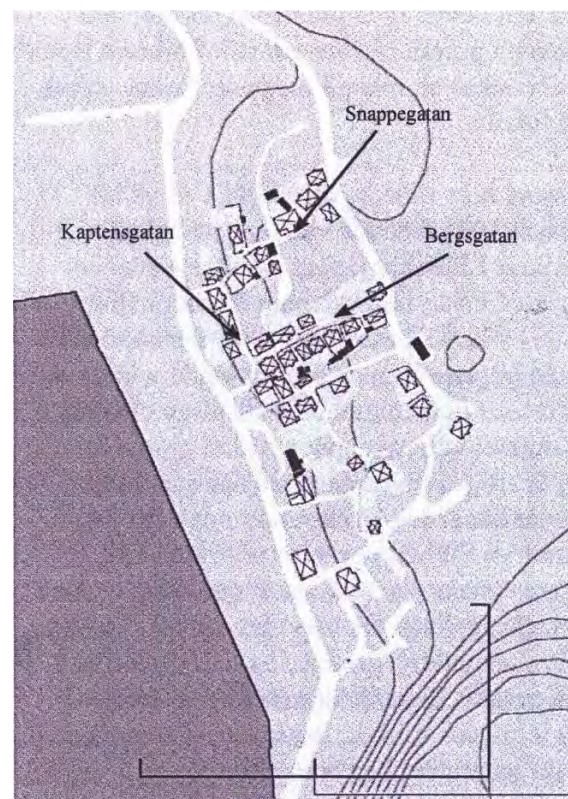
I de områden där utrymme för nybebyggelse finns, bör gälla, att nya hus inplaceras i samhället på ett sätt som stämmer med den befintliga bebyggelsen samt att husen exteriört anpassas till de omgivande byggnaderna.”

Kulturhistorisk bebyggelseinventering 2009

Bebyggelseinventeringen genomfördes för att ge kommunen en möjlighet att uppnå delmål 2 i miljö kvalitetsmålet God bebyggd miljö. *”Bebyggelsens kulturhistoriska värden ska senast år 2010 vara*

identifierade och ha en långsiktigt hållbar förvaltning.”

Det framhålls att man i de flesta bebyggelsemiljöer tydligt kan urskilja årsringar från olika bebyggelseepoker. Dessa bebyggelsemönster är oftast en viktig del av ortens identitet och viktig att slå vakt om. Detta kan ske genom att kommunen i samförstånd med fastighetsägarna ska söka konkreta lösningar på vilka val av detaljutformningar som även fortsättningsvis ska spegla byggnadens kulturarv och historiska karaktär. Byggnader som under tidens gång byggts om och förändrats pga ändrade funktionskrav ska kunna göra det även i framtiden – men med respekt och kunskap om byggnadens kulturhistoria.

Rekonstruktion av 1700-talsbebyggelsen.

Värderingen av byggnaderna görs i tre klasser

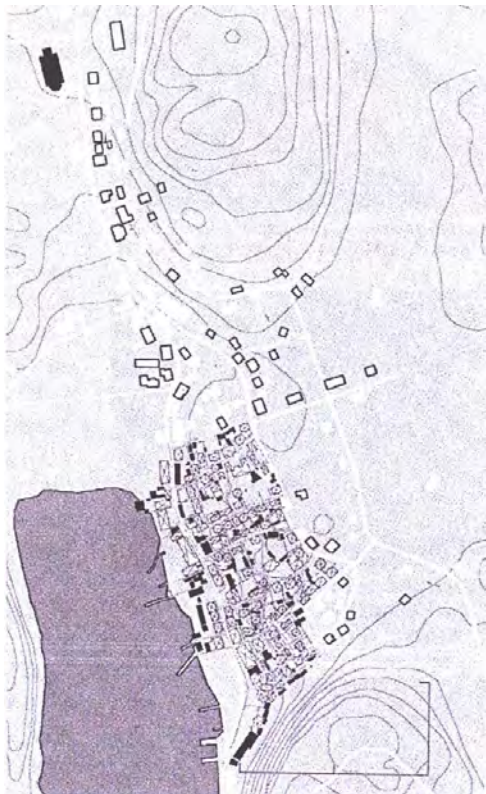
- Klass I – byggnadsminnesklass, med exteriörer som bör behållas eller restaureras.
- Klass II – särskild värdefulla byggnader - med exteriörer som ej får förvanskas.
- Klass III – övriga värdefulla byggnader – med exteriörer som ska hanteras varsamt så att karaktären behålls.

I inventeringen klassas dock inte byggnader som behållit sin tidstypiska skala och karaktär men vars detaljer förändrats vid sentida renoveringar. Sådana byggnader kan ha stor betydelse för gatumiljöer och stadsrum och brukar klassas som miljöbyggnader. Om de ersätts av helt nya byggnader försvinner en del av samhällets tillkomsthistoria.

Karaktärisering av centrala Grebbestad

Som karaktärsdrag i Grebbestad nämns:

- Den dominerande kyrkan.
- Frånvaron av sjöbodnar.
- Större, modernare byggnader med affärer, restauranger och bostäder och med långsidan mot vattnet och Nedre Långgatan.
- Äldre småskaliga bostadshus utmed smala gator på slutningen ovanför i regel med gav-larna mot vattnet.
- Torget med infocenter, krogar och park.
- Hamnplan med ett nytt affärscentrum.
- Fd konservfabrik och modernt fiskecentrum.
- Villabebyggelse från 1900-talet i trädgårdsstads kvarter enligt Lilienbergs stadsplan från 1923.

Bebyggelsens utbredning år 1909.

Den historiska utvecklingen beskrivs noggrant fram till sekelskiftet 1900 och därefter mer sparsamt fram till 1950-talet. Förändringar av husens färgsättning, gatornas beläggning och hamnens utveckling skildras med hjälp av en mängd gamla fotografier.

Olika miljöer inventeras och beskrivs historiskt med hjälp av fotografier och arkivmaterial. Det är Nedre Långgatan, Gislerödsbacken samt Övre Långgatan och området mellan Långgatorna.

Rapporten avslutas med allmänna rekommendationer som syftar till att Grebbestad bebyggelse även i framtiden ska kunna berätta om fiske, handel, kustsjöfart, badortsverksamhet och turism.

Värna gatumiljön

Karaktären av kustsamhälle framgår tydligt av de smala gatorna som går mellan Långgatorna och som visar hur kommunikationsnätet på land ner till och utmed stranden successivt vuxit fram.

Såväl gatubeläggning, trädgårdar, stödmurar, staket och synliga berghällar bidrar till samhällets karaktär. Det är därför av betydelse att undvika utfyllning och bortsprängning av hållar. Kvarvarande gatsten och kullersten bör så långt möjligt bevaras.

Se huset

Byggnader har alltid förändrats och utvecklats utifrån förändrade behov förutsättningar och trender. Vid om- och tillbyggnader är det viktigt att få grepp om husets ursprungliga form, hur det har förändrats genom tiderna och uttrycket idag. Lär känna husets grunddrag. Är det ett hus med enkel utformning, rena linjer och takfall eller är det byggt med detaljrikedom, verandor och frontespiser? Före 1880-talet och efter 1920-talet dominerade rena linjer. Däremellan hade schweitzerstilen med lövsågerier och snickarglädje sin storhetstid. Alla stilar återkommer med jämna mellanrum. Det är därför lätt att fastna i dagens trender och att vilja anpassa sig till dem.

Värna originalet

Äldre husfasader och detaljer, som är svåra att återskapa, bidrar till det genuina intrycket av ett

enskilt hus. Finns det skador behöver man inte byta hela fasaden. På många äldre husfasader i Grebbestad kan olika reparationer utläsas genom små variationer i panelen. Panelerna har varierat under olika tidsepoker. Vanligast är locklistpanel men den har haft olika utseende genom århundradena. Man bör se till husets ursprungstid när man väljer ny panel.

Färgsättningen i samhällena har varierat men inom vissa givna ramar. Äger man ett äldre hus och vill vara helt säker på de tidigare kulörerna kan man göra en färganalys.

Fönsterbyten kan medföra stor påverkan på husets uttryck. De äldre fönstrens profileringar och gamla glas ger ett skuggspel och ljus som moderna fönster inte ger. Äldre bågar med enkelglas och lösa innanfönster har också energivärden som är jämförbara med nya isolerglasfönster. Fönster från tiden före andra världskriget tillverkades av speciellt utvalt virke vilket gör att de har hög motståndskraft mot röta och kan repareras. Om man ändå väljer att sätta in nya fönster bör de ha samma proportioner som de gamla och vara sidohängda med fasta spröjsar och fast mittpost.

Enkupigt tegel var ett vanligt takmaterial från början av 1800-talet och in på 1920-talet. Då kom det tvåkupiga teglet. Falsad plåt, eternit, tjärpapp och betongpannor har också förekommit. Gamla tegelpannor kan sparas och läggas på det ena takfallet och nytt tegel med samma profil på det andra. Betongpannor och tegelimiterande plåt bör undvikas i äldre miljöer.

Grundmuren säger mycket om husets historia eftersom den oftast är minst förändrad. Hus från första hälften av 1800-talet har oftast grundmur av murad fältsten. Med stenindustrins utveckling under den senare delen av 1800-talet kom grundmurar av huggen sten. Grundmurar av betong eller betongsten blev vanliga efter 1950.

Miljöaspekter

Det är viktigt att minska uppvärmningskostnaderna men det är också viktigt att se till det man har. Byggmaterial kan återanvändas. Äldre material kan med rätt underhåll hålla några årtionden till.

Rekommendationer för Grebbestad

Grebbestad är ett av de större samhällena som inventerats i Kustbebyggelseprojektet och den hamnmiljö som har förändrats mest under årens lopp. Enligt kulturminnesvårdsprogrammet ligger den kulturhistoriskt värdefulla miljön i huvudsak kring Övre och Nedre Långgatan.

Enligt den gällande fördjupningen av översiktsplanen från 2006 är Grebbestads kulturhistoriskt värdefulla äldre bebyggelse avgränsad i Kulturminnesvårdsprogrammet. Där hävdas att miljön i huvudsak ligger kring Övre och Nedre Långgatan och att bebyggelsen speglar hur Grebbestad utvecklats till kustsamhälle. Där nämns också att en bebyggelseinventering har genomförts av Bohusläns museum.

För det utpekade området gäller att särskild hänsyn ska tas till bebyggelsens karaktär och bevarandevärden när en detaljplan upprättas eller ändras inom den äldre bebyggelsekärnan. Detta framhålls också i den framtagna skissen för Grebbestadskilen.

Det kulturhistoriskt intressanta området enligt Kulturminnesvårdsprogrammet innefattar även Vadskär och de fd industribyggnaderna vid Grebbestadbryggan som vittnar om en relativt sentida del av Grebbestads historia. Den byggnadsinventering som genomförts och godkänts av kommunen innefattar inte dessa byggnader och inte heller den tidstypiska trädgårdsstadsbebyggelsen från början av 1900-talet öster om Övre Långgatan. Den tar heller inte ställning till annan bebyggelse från tiden efter 1950 som t ex skolbyggnaderna vid Folkhögskolan som berättar viktig skolhistoria.

Byggnadsinventeringen har en tydlig och klar antikvarisk inriktning och lyfter fram ursprungliga detaljer som grund för klassning. Detta fungerar i en bygglovssituation då man ska ta ställning till förändringar av den enskilda byggnaden, men knappast som underlag för en bedömning av vad som miljömässigt är möjligt för att bevara eller förstärka de huvudsakliga karaktärsdragen inom det stora "bevarandeområde" där stora förändringar diskuteras.

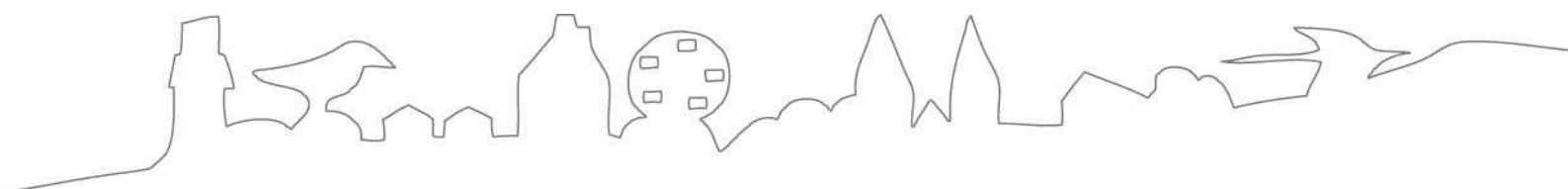
Om Grebbestad ska kunna behålla sin kulturhistoriska karaktär är det viktigt att både kunskaps-, upplevelse- och bruksvärden och karaktärsdrag från olika tidsperioder tas tillvara.

För området kring Övre och Nedre Långgatan gäller att särskild hänsyn ska tas till bebyggelsens karaktär och bevarandevärden när en detaljplan upprättas eller ändras inom den äldre bebyggelsekärnan.

För att kunna ta vara på och utveckla Grebbestads karaktärsdrag från olika tider bör ett kulturmiljö- och gestaltningsprogram upprättas för de centrala delarna i hela tätorten. Där bör framgå kommunen inställning till hur naturområden, byggnader, gatumiljöer och parker, kajer och bryggor kan gestaltas och förvaltas så att en trivsamt och attraktiv miljö med historiska rötter och moderna delar kan utvecklas. Programmet bör delas upp i delområden med utgångspunkt från olika karaktärsdrag.

Förslag till avgränsning av området.

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN